

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Ректор Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

_____ проф. Лазаренко Н.І.
« ____ » _____ 2021 р.

ПРОГРАМА І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

з географії

для вступу на СВО «магістр»

Спеціальність: 103 Науки про Землю

Голова фахової атестаційної комісії –
доктор географічних наук, професор

Г.І. Денисик

Вінниця - 2021

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступний іспит з географії передбачає перевірку загальнотеоретичної і практичної підготовки випускників вищого навчального закладу освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» у відповідності до державних стандартів підготовки (освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма) щодо відповідності рівня підготовки студентів для здобуття наступного освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» у вищому навчальному закладі з галузі знань 10 «Природничі науки», спеціальності 103 Науки про Землю.

У зв'язку з реалізацією системою Вищої освіти України ідей Болонського процесу на природничо-географічному факультеті освітній процес здійснюється за кредитно-трансферною накопичувальною системою і передбачає ступеневий рівень підготовки фахівців. Основними завданнями підготовки за ступенем вищої освіти «магістр» є формування ґрунтовних знань з фаху та широке залучення інноваційних технологій, формування географічного світогляду, надбання вмінь орієнтуватись у великому обсязі професійної інформації, аналізувати її та застосовувати у практичній професійній діяльності.

Основою успішності виконання поставлених завдань є систематичне формування у студентів теоретичних положень географічної науки, географічних законів і закономірностей, основних термінів і понять упродовж всього терміну навчання. У відповідності до цього викладачами природничо-географічного факультету ВДПУ складена програма вступного іспиту з географії, до якої увійшли теоретичні і практичні питання у відповідності до дисциплін навчального плану спеціальності. Програмою передбачене висвітлення міжпредметних зв'язків географічних дисциплін, географічних і соціальних процесів та їх наслідків, а також зв'язки з іншими предметами негеографічного циклу. При цьому була врахована специфіка кожної з дисциплін, а також методичні підходи до викладання фахових дисциплін, виходячи з того, що екзамен є формою перевірки готовності молодого

спеціаліста до виконання професійних обов'язків.

Студент, що претендує на здобуття СВО «магістр», під час складання вступного іспиту повинен показати:

- ґрунтовні знання основних географічних законів і закономірностей у природі і суспільстві;
- знання основних термінів і понять з дисциплін географічного змісту;
- вміння аналізувати географічну інформацію з використанням географічних карт і атласів, географічної літератури, аналізувати супутню інформацію та застосовувати її у географічних дослідженнях;
- вміння застосовувати отримані теоретичні знання і практичні уміння під час викладання географії у середніх навчально-виховних закладах;
- вміти застосовувати різні методичні прийоми і підходи до викладання фахових дисциплін.

Розділи програми вступного іспиту підготовлені на основі програм дисциплін у відповідності до державних стандартів підготовки (освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма).

При підготовці до іспиту студентам рекомендується використовувати літературу, що наведена у програмі.

Програма вступного іспиту складається з наступних розділів:

1. Пояснювальна записка.
2. Основний зміст.
3. Критерії оцінювання.

«ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ»

Вступ. Суть фізичної географії. Етапи розвитку.

Фізико-географічне положення України. Основні етапи розвитку фізико-географічних досліджень в Україні, коротка характеристика. Ландшафтознавчий період (сер. 50 рр ХХ ст. - наші дні.)

Зміст і завдання курсу фізичної географії України, її місце в загальній системі підготовки учителя географії.

Геологічна будова і корисні копалини України

Історія геологічного розвитку території України в ранньому палеоліті. Історія геологічного розвитку території України в пізньому палеозої. Кайнозойський етап геологічного розвитку території України. Мезозойський етап геологічного розвитку. Палеозойський етап історії геологічного розвитку України. Докембрійський етап розвитку території України. Четвертинний (антропогеновий) період історії геологічного розвитку території України. Основні етапи історії геологічного розвитку території України: коротка характеристика.

Загальні риси рельєфу. Тектонічне районування України

Характерні орографічні риси території України. Геоморфологічні рівні. Основні риси й особливості рельєфу України. Зледеніння у межах України та поверхневі форми, що пов'язані з ними, їх просторове розташування. Аналіз схеми геоморфологічного районування України. Карст України. Історико-географічні особливості господарського використання літогенної основи і корисних копалин України.

Корисні копалини України: географія, основні види, характеристика найбільших родовищ. Аналіз схеми геотектонічного районування України. Характеристика основних геотектонічних структур.

Кліматичні умови та ресурси

Основні кліматоутворюючі чинники України. Антропогенні зміни клімату. Кліматичні ресурси України. Кліматичне і агрокліматичне районування. Температурний режим в Україні та його господарське значення. Неприятливі кліматичні явища в Україні.

Внутрішні води і водні ресурси України

Гідрологічне районування України. Мінеральні води України, їх види і поширення. Підземні води: основні басейни, використання та охорона. Болота України: географія, основні типи, використання та охорона. Озера та лимани України: географія, основні типи, проблеми охорони. Річки України. Характеристика основних басейнів. Проблеми Дніпра. Загальна характеристика внутрішніх вод України. Проблеми їх раціонального використання. Антропогенні водні об'єкти, водосховища, ставки, канали. Унікальні озера України. Порівняльна характеристика природи Чорного і

Азовського морів.

Грунтовий покрив України

Загальні закономірності розподілу ґрунтового покриву України: зональність, провінційність, висотна поясність. Зональні типи ґрунтів України. Зміни ґрунтового покриву України під впливом господарської діяльності людини. Несприятливі процеси при використанні ґрунтів та їх оптимізація. Основні типи ґрунтів України: географія коротка характеристика.

Рослинний покрив України

Лісова і степова рослинність України. Рослинність гірських систем України. Висотна поясність рослинного покриву Карпат і Кримських гір. Лучна і болотна рослинність України, сучасний стан, використання, охорона. Рациональне використання і охорона рослинного покриву України. «Зелена книга України». Червона книга й рослинний світ Вінницької області та України.

Тваринний світ України

Тваринний світ України: географія основних видів. Охорона тваринного світу України. Червона книга. Антропогенна діяльність та її вплив на чисельність видового складу тваринного світу України, його охорона.

Фізико-географічне районування

Фізико-географічне й природниче районування: суть, основні завдання. Основні принципи фізико-географічного районування. Методи й джерела фізико-географічного районування. Історія розвитку фізико-географічного районування в Україні. Основні таксономічні структури фізико-географічного районування: країна, зона (смуга), край (провінція), область, район. Природно-господарське районування України

Мішані хвойно-широколисті ліси України

Мішані хвойно-широколисті ліси України: просторове розташування, межі. Цілісність і диференціація природи смуги мішаних лісів. Антропогенні зміни природи Мішаних лісів України. Меліорація та сучасні проблеми раціонального природокористування Українського Полісся. Національні парки, регіональні ландшафтні парки, заповідники Українського Полісся.

Смуга широколистих лісів

Природа і ландшафти Малого Полісся. Природа і ландшафти Волинського Опілля (Волинська височина область). Просторове розташування. Межі. Природні умови та ресурси смуги широколистих лісів. Природа і ландшафти Північно-Подільської височинної області.

Лісостеп України

Визначальні ознаки лісостепової смуги. Лісостепова смуга й Головний ландшафтний рубіж Східно-Європейсько рівнини. Цілісність природи лісостепу України, її зумовленість. Широтна диференціація природи

лісостепу України. Довготна диференціація лісостепу (загальна характеристика). Районування лісостепу України: варіанти (підзони), краї (частини). Області й райони.

Степи України

Степи України: просторове розташування. Загальна характеристика природи й ландшафтів Степів України. Диференціація й цілісність природи степової смуги. Північний степ: загальні особливості природи, довготна диференціація. Центральний (типовий) Степ: природа і ландшафти, краї. Південний (сухий) степ: коротка характеристика природи країв. Антропогенні зміни природи степу. Польова зона. Раціональне природокористування в степовій смузі: специфіка, меліорація.

Кримські гори

Кримські гори: просторове розташування, межі, специфіка природи. Висотна диференціація природи і ландшафтів Кримських гір. Загальна характеристика природи Кримських гір. Територіальні відміни - районування Кримських гір. Антропогенні зміни природи Кримських гір. Раціональне використання природних ресурсів Кримських гір. Несприятливі природні (натуральні й антропогенні) процеси Кримських гір. Унікальність природи Кримських гір: заповідні й історико-архітектурні об'єкти.

Карпати

Українські Карпати: просторове розташування, межі, загальні особливості природи. Природа Карпат: специфіка, особливості, значення. Висотна диференціація природи Карпат. Порівняльна характеристика природи Закарпаття і Передкарпаття. Взаємозв'язок між рельєфом, кліматом і рослинністю Карпат. Антропогенні зміни природи Карпат. Особливості раціонального природокористування у Карпатському регіоні. Несприятливі природні (натуральні й антропогенні) процеси в Карпатах. Унікальність природи Карпат та особливості її охорони. Коротка характеристика основних заповідних об'єктів Карпат.

«ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ І ОКЕАНІВ»

Вступ. Загальна характеристика фізико-географічних умов Світового океану.

Частини дна Світового океану. Серединно-океанічні хребти. Походження і розвиток Світового океану. Донні відклади Світового океану. Корисні копалини. Клімат і динаміка вод. Фізико-географічне районування Світового океану. Основні риси клімату. Температура і солоність вод. Динаміка вод Світового океану. Органічний світ. Географічна зональність.

Регіональний огляд Світового океану

Фізико-географічна характеристика Тихого, Атлантичного, Індійського

та Північного Льодовитого океанів. Донні відклади корисні копалини. Клімат і гідрологічний режим. Температура і солоність вод. Органічний світ. Фізико-географічне районування Тихого, Атлантичного, Індійського та Північного Льодовитого океанів.

Природні умови Антарктиди і Австралії

Фізико-географічна характеристика Антарктиди. Україна і Антарктида. Геологічна будова, рельєф корінних порід і корисні копалини. Клімат та льодовики Антарктиди. Органічний світ Антарктики. Географічне районування материка. Фізико-географічна характеристика Австралії. Геологічна і тектонічна будова. Рельєф і корисні копалини. Клімат і внутрішні води. Географічна зональність. Фізико-географічна характеристика Західної Австралії. Природа Центральної Австралії. Природні особливості Східної Австралії.

Фізико-географічна характеристика Африки

Історія формування природи. Рельєф і корисні копалини. Геологічна і тектонічна будова. Рельєф. Основні типи мор-фоструктур і морфоскульптур Африки. Корисні копалини. Клімат і внутрішні води. Природні зони материка. Загальна фізико-географічна характеристика Високої та Низької Африки.

Фізико-географічна характеристика Південної Америки

Історія формування природи. Рельєф і корисні копалини. Геологічна і тектонічна будова. Рельєф. Основні типи мор-фоструктур і морфоскульптур Південної Америки. Корисні копалини. Клімат і внутрішні води. Природні зони материка. Загальна фізико-географічна характеристика Позаандійського Сходу та Анд.

Фізико-географічна характеристика Північної Америки

Історія формування природи. Рельєф і корисні копалини. Геологічна і тектонічна будова. Рельєф. Основні типи мор-фоструктур і морфоскульптур Північної Америки. Корисні копалини. Клімат і внутрішні води. Природні зони материка. Загальна фізико-географічна характеристика Позакордільського Сходу та Кордільєр.

Загальний огляд природних умов Євразії

Берегова лінія і типи берегів Євразії. Межа між Європою і Азією. Течії біля берегів, їх вплив на природу. Тектонічна і геологічна будова материка. Історія формування природи в докембрії, палеозої, мезозої і кайнозої. Рельєф і корисні копалини Євразії. Мінеральні ресурси Євразії та їх господарське значення. Клімат Євразії. Типи клімату Європи і Азії, їх характеристика. Внутрішні води Євразії. Типи живлення річок Євразії. Гідрологічний режим річок Євразії. Озера Євразії. Господарське значення і проблема охорони вод. Природні зони Євразії. Вертикальна зональність (висотна поясність) в горах

Євразії. Господарське використання природних ресурсів, проблеми їх збереження і охорони.

Фізико-географічне районування материка. Причини просторової диференціації та система таксономічних одиниць. Роль зональних чинників в просторовій диференціації природи Євразії. Роль азональних чинників у формуванні ландшафтної структури Євразії. Особливості природи суб-континентів Європи. Особливості природи суб- і континентів Азії.

«ЗАГАЛЬНЕ ЗЕМЛЕЗНАВСТВО» (ЧАСТИНА I)

Загальне землезнавство як наука

Місце загального землезнавства у фізичній географії. Розділи загального землезнавства. Взаємозв'язок з іншими науками та значення. Структура і зміст курсу загального землезнавства, його місце у системі підготовки вчителя географії.

Всесвіт його склад та будова.

Космічні тіла і їх взаємодія. Метагалактика. Наша Галактика. Сонце, його будова. Сонячне випромінювання. Сонячна активність і її вплив на географічну оболонку. Планети Сонячної системи. Закони руху планет. Гіпотези про походження Сонячної системи. Умови виникнення життя у Сонячній системі.

Фігура і розміри Землі.

Розвиток уявлень про фігуру Землі: шар, сфероїд, геоїд. Географічне значення фігури і розмірів Землі.

Внутрішня будова Землі, склад, маса, густина, температура. Основні географічні наслідки. Осьове обертання Землі і його наслідки. Гравітаційне і геомагнітне поле Землі, їх характеристика та значення для планетарних процесів. Обертання Землі навколо Сонця і його наслідки.

Атмосфера Землі.

Будова і вертикальна протяжність атмосфери. Гіпотези про походження і еволюцію атмосфери. Взаємодія атмосфери з іншими оболонками Землі. Сонячна радіація в атмосфері та на підстилаючій поверхні. Радіаційний баланс і його складові. Тепловий режим підстилюючої поверхні. Тепловий режим атмосфери.

Вода в атмосфері.

Загальна кількість і форми перебування води в атмосфері. Залежність характеристик вологості від температури. Випаровування і випаровуваність. Атмосферне зволоження. Коефіцієнт зволоження. Радіаційний індекс сухості. Планетарні закономірності розподілу атмосферного зволоження. Атмосферні опади. Закономірності розподілу атмосферних опадів на Земній кулі.

Атмосферний тиск.

Одиниці і методи виміру атмосферного тиску. Зміна тиску з висотою, баричний ступінь. Причини зміни тиску Планетарні закономірності розподілу тиску на підстилаючій поверхні і у вільній атмосфері. Центри баричної дії атмосфери (циклони та антициклони).

Повітряні маси.

Поняття про повітряну масу, формування повітряних мас. Теплі і холодні, морські і континентальні повітряні маси. Трансформація повітряних мас. Географічні типи повітряних мас. Атмосферні фронти.

Циркуляція атмосфери.

Загальна циркуляція атмосфери і місцева циркуляція. Планетарна схема розподілу тиску і переважаючі вітри. Циркуляція атмосфери в тропічних і помірних широтах в приземному шарі і пануючі вітри: пасати, західні вітри і вітри помірних широт.

Погода і клімат.

Елементи погоди. Карти погоди, їх аналіз. Короткотермінові і довготермінові прогнози погоди. Використання космічних спостережень для передбачення погоди. Значення прогнозів погоди. Кліматоутворюючі фактори та їх аналіз цих факторів, особливості їх прояву в різних районах Земної кулі. Класифікація кліматів. Характеристика кліматичних поясів і областей. Вплив людської діяльності на клімат і його можливі негативні наслідки.

Гідросфера - частина географічної оболонки.

Кругообіг води у природі. Великий і малий кругообіг. Значення кругообігу для географічної оболонки. Світовий водний баланс. Світовий океан - цілісне природне утворення. Тепловий режим Світового океану. Лід в океанах і морях.

Течії.

Походження океанічних течій, їх класифікація. Теплі, холодні і нейтральні течії. Вітрові течії. Загальна схема поверхневих течій.

Водні маси і структурні зони.

Поверхневі водні маси: екваторіальні, тропічні, помірні, полярні. Вертикальна структура водних мас: під поверхневі, проміжні, глибинні і придонні. Мінеральні, енергетичні і біологічні ресурси Світового океану.

Підземні води.

Класифікація підземних вод за умовами залягання. Підземні водоносні горизонти. Ґрунтові води і верховодка. Міжпластові води, їх характеристика. Артезіанські басейни. Джерела, їх типи і режим.

Річки.

Річкові системи і їх типи. Швидкість течії. Витрата води у річці. Живлення і водний режим річок. Джерела живлення. Фази водного режиму. Режим рівнів у річках. Річковий стік і його характеристики. Фізико-географічні фактори стоку. Класифікація рік за джерелами живлення і водним режимом. Зональні типи водного режиму річок. Раціональне використання річок.

Озера і болота.

Озерні улоговини, їх походження і морфометричні характеристики. Водні маси озер. Озера евтрофні, оліготрофні і дистрофні. Раціональне використання озер. Типи боліт.

Льодовики.

Сучасне зледеніння Землі, його розміри і розташування. Умови виникнення і розвитку льодовиків. Живлення льодовиків і їх будова. Рух льодовиків. Морфологічні типи льодовиків.

«ЗАГАЛЬНЕ ЗЕМЛЕЗНАВСТВО» (ЧАСТИНА II)

Літосфера.

Сучасні уявлення про літосферу, її формування. Основні риси земної поверхні, її вертикальна неоднорідність. Зміст понять «рельєф», «форми рельєфу». Планетарні мега-, макро-, мезо-, мікроформи рельєфу.

Рельєфоутворення.

Формування рельєфу під впливом екзогенних процесів. Формування рельєфу під впливом ендегенних процесів. Поняття про геотектуру, морфоструктуру, морфоскульптуру.

Основні елементи планетарного рельєфу: материки і западини океанів. Рельєф суходолу. Морфоструктура, основні типи гірської та рівнинної морфоструктури. Гірський рельєф геосинклінальних, епігеосинклінальних і епіплатформених областей. Рівнинний рельєф. Класифікація гір (за генезисом).

Рельєф дна Світового океану.

Основні геотектури дна океану: океанічні рівнини і гори. Особливості прояву ендегенних процесів на дні океану. Активні тектонічні зони. Формування в них рельєфу. Морфоструктура дна Світового океану.

Морфоскульптура.

Класифікація морфоскульптури суходолу за провідним рельєфоутворюючим процесом.

Флювіальний рельєф. Кріогенний рельєф. Еоловий рельєф. Карстовий рельєф. Гляціально-нівальний рельєф. Рельєф берегів.

Жива речовина у географічній оболонці

Загальна характеристика біосфери. Її горизонтальна і вертикальна структура. Вчення Вернадського про біосферу. Біологічний кругообіг речовини і енергії.

Поняття про біогеоценози й екосистеми. Розподіл живих організмів: у Світовому океані та на материках.

Географічна оболонка. Географічне середовище і суспільство

Географічна оболонка, визначення поняття, її межі. Загальні закономірності будови і розвитку географічної оболонки: єдність і цілісність, кругообіг речовини і енергії, ритмічність, полярна асиметрія. Основні фактори і закономірності горизонтальної і вертикальної диференціації географічної оболонки. Ярусність.

Проблема взаємодії суспільства і природи. Географічне середовище і географічна оболонка. Значення географічного середовища для суспільного виробництва. Вплив людського суспільства на географічне середовище в різні етапи розвитку суспільства.

ГЕОЛОГІЯ

Внутрішня будова, властивості і склад Землі

Земна кора, її будова, товщина, основні типи, хімічний і петрографічний склад. Особливості будови і розміщення континентального і океанічного типів земної кори. Проміжні типи земної кори: субконтинентальний і субокеанічний; особливості їх будови і розміщення. Внутрішня будова Землі. Коротка характеристика внутрішніх геосфер за глибиною, тиском, щільністю, температурою, речовинним складом, агрегатним станом. Хімічний склад Землі. Кларки. Теплове поле Землі. Джерела внутрішнього тепла. Зміна температури з глибиною. Геотермічна ступінь і геотермічний градієнт. Магнітне поле Землі. Пряма і зворотна полярність магнітного поля. Джерело магнітного поля. Магнітометричний метод дослідження земних надр.

Основи мінералогії

Визначення понять «мінерал» та «гірська порода». Поширення мінералів у природі. Аморфні і кристалічні речовини. Симетрія кристалів. Сингонії. Форми знаходження мінералів у природі: друзи, секреції, конкреції, ооліти, сталактити і сталагміти, дендрити тощо. Колір, риска і блиск, злом, спайність і твердість – важливі діагностичні ознаки мінералів. Визначення мінералів за зовнішніми ознаками. Питання класифікації мінералів. Хімічна класифікація. Загальна характеристика і практичне значення мінералів класу самородні елементи, сульфідів, галоїдні сполуки, оксиди та гідрооксиди, карбонати, сульфати, фосфати, силікати. Породоутворюючі і акцесорні мінерали. Парагенезис мінералів.

Внутрішні геодинамічні процеси. Ефузивний магматизм

Загальна характеристика ендо- і екзодинамічних процесів. Загальна характеристика процесу магматизму. Виникнення магматичних осередків. Рух магми. Склад магми. Загальна характеристика ефузивного магматизму (вулканізму). Будова і морфологія вулканів. Рідкі і тверді продукти вулканічних вивержень. Лави, вулканічний попіл і пісок, лапілі, вулканічні бомби. Газоподібні продукти вулканічних вивержень, їх склад. Фумароли, сольватари і мофети. Мінералоутворення при вулканічних виверженнях. Характеристика тріщинних вулканічних вивержень та кімберлітових трубок (діатрем). Райони поширення. Роль тріщинного вулканізму у формуванні земної кори. Корисні копалини кімберлітових трубок. Вулкани центрального типу (гавайський, стромболіанський, везувіанський, пелейський види) та характер їх вивержень. Характеристика поствулканічних явищ. Райони поширення гейзерів, грязьових вулканів, термальних вод. Закономірності географічного поширення вулканів. Приуроченість вулканів до зон спредингу і субдукції, «гарячих точок», континентальних рифтів. Роль вулканізму у формуванні географічної оболонки. Практичне значення вулканізму: корисні копалини, використання теплової енергії тощо.

Інтрузивний магматизм

Поняття про інтрузивний магматизм. Форми глибинних інтрузій: батоліти, штоки, дайки, лаколіти, лополіти тощо. Власне магматичний процес ендегенного мінералоутворення. Магматична диференціація. Кристалізаційний ряд Боуена. Асиміляція магмою оточуючих порід. Пегматитовий процес ендегенного мінералоутворення. Пневматоліто-гідротермальний процес ендегенного мінералоутворення. Метасоматоз. Роль магматизму у формуванні родовищ корисних копалин. Найважливіші родовища магматичного генезису. Загальні відомості про корисні копалини: промислова класифікація, оцінка запасів, проблеми раціонального використання мінеральних ресурсів.

Магматичні гірські породи

Характеристика магматичних порід: форми залягання, структурні і текстурні особливості, кайнотипні і палеотипні вулканічні породи, головні представники і практичне значення. Класифікація магматичних порід за умовами утворення і вмістом кремнезему. Структура і текстура магматичних порід як показник умов їх утворення. Практичне значення магматичних порід.

Метаморфізм

Фактори метаморфізму. Типи метаморфізму. Характеристика локального метаморфізму. Породи контактового і катакластичного

метаморфізму. Характеристика регіонального метаморфізму. Породи регіонального метаморфізму. Ультраметаморфізм. Анатексис, палінгенез, гранітизація. Породи ультраметаморфізму. Кругообіг речовини в земній корі. Роль метаморфізму в утворенні корисних копалин. Найважливіші родовища метаморфічного генезису. Загальна характеристика метаморфічних порід і фактори їх утворення. Класифікація метаморфічних порід. Фації метаморфізму. Структура і текстура метаморфічних порід. Форми залягання метаморфічних порід. Головні метаморфічні породи та їх практичне значення.

Тектонічні рухи земної кори

Класифікація тектонічних рухів. Причини тектонічних рухів. Характеристика епейрогенічних (коливних) тектонічних рухів, їх приклади. Характеристика неотектонічних рухів. Сучасні тектонічні рухи. Значення тектонічних рухів у розвитку земної кори та формуванні її структур. Плікативні дислокації, їх види. Елементи залягання верств. Будова і морфологічні типи складок. Діапіри. Розривні порушення, їх морфологія. Види дез'юнктивних дислокацій. Поняття про структурні елементи земної кори і критерії їх виділення. Класифікація тектонічних структур. Загальна характеристика структурних елементів древніх платформ. Щити, плити, антиклізи, синеклізи, авлакогени, перикратони тощо. Тектонічні структури геосинклінальних складчастих поясів. Геосинклінальні і складчасті області, їх будова і розвиток. Особливості будови і розвитку древніх і молодих платформ. Загальна характеристика тектонічних структур океанічного дна: таласократони, серединно-океанічні хребти, глибоководні жолоби тощо. Океанічні і континентальні рифтові системи: особливості їх будови, розміщення і розвитку. Геотектонічні гіпотези. Гіпотеза контракції, її суть та історичне значення. Фіксистські моделі тектонічного розвитку Землі. Мобілізм. Основні положення нової глобальної тектоніки плит.

Землетруси

Загальна характеристика землетрусів. Поняття про осередок землетрусу, гіпоцентр і епіцентр, сейсмічні хвилі, сейсмічні і асейсмічні області. Моретруси і цунамі. Сила і енергія землетрусів. Причини землетрусів. Класифікація землетрусів. Географічне поширення землетрусів. Сейсмічне районування і прогноз землетрусів.

Зовнішні геодинамічні процеси. Вивітрювання порід (гіпергенез). Фізичне вивітрювання. Температурне вивітрювання. Морозне вивітрювання. Механічне вивітрювання. Хімічне вивітрювання. Окислення мінералів і гірських порід. Розчинення. Гідратація. Гідроліз. Біологічне вивітрювання. Продукти вивітрювання. Кора вивітрювання. Типи кір вивітрювання. Утворення ґрунтів.

Геологічна робота вітру

Вітер і вітрові процеси. Руйнівна робота вітру. Транспортна діяльність вітру. Акумулятивна робота вітру. Дефляція і коразія. Еолові відклади. Вітрова ерозія і заходи боротьби з нею.

Геологічна діяльність поверхневих текучих вод

Геологічна робота атмосферних вод. Площинна і лінійна ерозія. Яроутворення. Відклади тимчасових водних потоків. Геологічна робота річок. Глибинна і бокова ерозія. Профіль рівноваги. Базис ерозії. Будова річкової долини: русло, заплава, надзаплавні тераси, стариці. Перенесення річками продуктів руйнування гірських порід. Надзаплавні тераси, їх типи (ерозійні, акумулятивні та цокольні) і причини утворення. Відклади дельт, естуаріїв та лиманів. Алювіальні відклади та їх практичне значення.

Геологічна діяльність підземних вод

Поняття про підземні води. Водопроникні властивості гірських порід. Походження підземних вод: інфільтраційні, конденсаційні, седиментогенні, ювенільні води. Класифікація підземних вод: води ґрунтового шару, верховодка, ґрунтові, міжпластові напірні і безнапірні. Поняття про артезіанські басейни. Карстові процеси. Закономірності розвитку карсту. Карст та базис ерозії. Поверхневі і підземні форми карсту. Карбонатний, гіпсовий і соляний карст. Суфозія фактори її розвитку та форми рельєфу. Зсуви та зсувний рельєф. Фактори та умови зсувоутворення. Типи зсувів.

Геологічна діяльність льодовиків

Умови утворення льодовиків. Снігова лінія, фірн, глетчер. Типи льодовиків: покривні, гірські, перехідні. Області живлення і стоку льодовиків. Швидкість руху льодовиків та їх режим. Руйнівна (екзараційна) діяльність льодовиків та її форми. Акумулятивна діяльність льодовиків. Морени, їх типи. Воднольодовикові (флювіогляціальні) відклади та пов'язані з ними форми рельєфу: зандри, ози, ками, друмлини. Покривні зледеніння в четвертинному періоді, причини їх виникнення.

Геологічна діяльність озер та боліт

Походження озерних улоговин. Диференціація осадового матеріалу і акумуляція осадків. Стрічкові глини. Відмінні риси відкладів прісних та солоних озер. Болота та їх типи. Геологічні процеси в болотах. Болотні відклади. Корисні копалини, пов'язані із озерними та болотними відкладами.

Геологічна діяльність морів та океанів

Фактори, що визначають осадконагромадження в морях: рельєф дна, солоність вод, органічний світ, клімат тощо. Рух морської води: хвилі, припливи та відпливи, постійні течії. Руйнівна (абразійна) та акумулятивна *діяльність моря* та рельєф узбереж. Акумуляція морських відкладів в різних зонах Світового океану. Диференціація уламкового матеріалу. Закономірність площинного поширення та співвідношення основних типів донних відкладів. Літоральні, субліторальні, батальні та абісальні серії відкладів. Поняття про трансгресії, регресії та інгресії морів, їх ознаки у будові морських відкладів.

Осадкові гірські породи

Верстуватість осадочних порід. Причини верстуватості. Хімічний і мінеральний склад осадочних порід. Алотігенні та аутігенні мінерали. Поширення осадочних порід. Літогенез. Стадії літогенезу. Субаквальні та субаеральні осадки. Денудація. Діагенез, його суть. Характеристика фізико-хімічних процесів, що проходять при діагенезі. Катагенез: фактори, фізико-хімічні процеси, наслідки. Характеристика теригенних (уламкових) порід за формою і розмірами уламків, зцементованістю, мінеральним складом. Загальна характеристика і класифікація глинистих порід. Загальна характеристика, генезис і практичне значення карбонатних осадочних порід. Загальна характеристика, генезис і практичне значення кремнистих осадочних порід. Характеристика галоїдних, сульфатних, залізистих і марганцевих осадочних порід, їх генезис та практичне значення. Характеристика алюмінієвих та фосфатних порід, їх генезис та практичне значення. Загальна характеристика каустобіолітів, їх генезис. Проблема походження нафти. Практичне значення каустобіолітів.

Етапи розвитку географічної оболонки

Геохронологічна таблиця, геологічна документація та методи історико-геологічних досліджень.

Предмет, завдання і значення історичної геології. Дисципліни історико-геологічного циклу. Періодизація історії Землі. Система геохронологічних і стратиграфічних найменувань. Історія створення геохронологічної таблиці. Регіональні і місцеві стратиграфічні підрозділи. Стратиграфічний кодекс. Поняття про абсолютний і відносний вік гірських порід і сучасні методи його визначення. Геологічні карти, їх види. Значення геологічних карт. Геолого-стратиграфічні (власне геологічні) карти. Методи складання геологічних карт. Геологічні розрізи та методика їх побудови. Фаціальний аналіз – основа палеогеографічних реконструкцій. Елементи фаціального аналізу. Реконструкція древніх морських басейнів та суші. Стратиграфічні колонки та

принципи їх побудови. Побудова палеогеографічної кривої на основі аналізу стратиграфічної колонки. Методи відтворення тектонічних рухів минулих геологічних епох. Принципи побудови палеотектонічної кривої.

Докембрійський етап геологічної історії Землі

Догеологічна стадія розвитку Землі. Розвиток земної кори в докембрії. Протоплатформи, платформи, геосинклінальні пояси. Загальна характеристика докембрійських відкладів (товщина, дислокованість, метаморфізм, труднощі розчленування та ін.). Тектонічні цикли, епохи і фази складчатості. Байкальська епоха складчатості та її результати. Області поширення байкалід. Первинна атмосфера Землі та її еволюція. Зміна складу атмосфери у зв'язку з вулканізмом і розвитком живої речовини. Геологічна історія гідросфери Землі: генезис і час виникнення, еволюція хімічного складу океанічних вод. Проблема походження життя на Землі. Основні етапи розвитку живої речовини. Знахідки найдревніших організмів. Розвиток біосфери і органічний світ в докембрії. Строматоліти. Фауна венду та її особливості. Закономірності поширення корисних копалин в просторі та в часі. Епохи рудоутворення. Найважливіші родовища корисних копалин докембрійської епохи рудоутворення.

Історія Землі в палеозої

Загальна структура земної кори на початку палеозою. Розвиток геосинклінальних поясів в ранньому палеозої. Каледонський тектогенез і його результати. Області каледонід. Принципи і методи палеокліматичних реконструкцій. Періодичність зміни кліматів у зв'язку із основними етапами геотектонічного розвитку Землі. Розподіл суші і моря та кліматичні умови раннього палеозою. Особливості органічного світу раннього палеозою. Переважний розвиток життя в морях. Герцинська епоха складчатості та її результати. Області герцинід. Загальна структура земної кори в кінці палеозою. Зміна фізико-географічних умов впродовж пізнього палеозою. Виникнення наземної рослинності. Пізньопалеозойський етап розвитку органічного світу. Рослинний світ і палеофлористична зональність. Еволюція морської і наземної фауни. Характер осадконагромадження в пізньому палеозої. Найважливіші родовища корисних копалин палеозою.

Історія Землі в мезозої

Розвиток геосинклінальних областей в мезозої. Області мезозойської (кімерійської) складчатості. Розпад Гондвани та Лавразії і утворення сучасних океанічних западин. Траповий магматизм в мезозої. Еволюція основних компонентів фізико-географічної оболонки в мезозої. Розвиток органічного світу в мезозої. Морські і наземні біоценози. Панування рептилій, папоротей і голонасінних. Виникнення птахів, ссавців і покритонасінних рослин. Хід осадконагромадження в мезозої. Корисні копалини мезозойської епохи рудоутворення.

Історія Землі в кайнозої

Альпійська (кайнозойська) епоха складчатості та її результати. Области поширення альпід. Епіплатформенний орогенез і його роль у формуванні сучасного рельєфу Землі. Історія розвитку фізико-географічної оболонки Землі в кайнозої. Органічний світ кайнозою. Панування ссавців і покритонасінних рослин. Еволюція біоценозів у зв'язку із зміною фізико-географічних умов. Зміна умов осадконагромадження в кайнозої. Найважливіші родовища корисних копалин кайнозойської (альпійської) епохи рудоутворення. Залежність умов осадконагромадження від характеру тектонічних рухів, еволюції біосфери та кліматів Землі. Корисні копалини України: закономірності розміщення, вік, генезис.

Історія Землі в четвертинному періоді

Геохронологія антропогену та проблема його нижньої межі. Особливості четвертинних відкладів (поширення, літологічний склад, генезис, проблеми розчленування). Льодовикові і міжльодовикові епохи четвертинного періоду. Особливості поширення льодовикових покривів. Можливі причини четвертинних зледенінь. Природа льодовикових, прильодовикових (перигляціальних) і позальодовикових територій в четвертинному періоді. Роль четвертинних зледенінь у формуванні сучасних ландшафтів. Зледеніння на території України. Зміни обрисів материків і океанів в четвертинному періоді. Причини коливань рівня Світового океану. Розвиток і становлення органічного світу в четвертинному періоді. Антропогенез. Загальні закономірності розвитку Землі: направленість, незворотність, періодичність.

«ГЕОГРАФІЯ ҐРУНТІВ З ОСНОВАМИ ҐРУНТОЗНАВСТВА»

Ґрунтоутворюючі породи і мінеральна частина ґрунту. Роль живих організмів в ґрунтотворенні. Клімат як фактор ґрунтотворення. Поняття про родючість ґрунту.

Гумус, його склад і властивості. Бонітування ґрунтів. Географічні закономірності розміщення гумусу у ґрунтах. Кислотність ґрунтів. Лужність ґрунтів. Буферність ґрунтів. Ґрунтовірний процес. Загальна схема ґрунтотворення. Хімічна меліорація ґрунтів. Ґрунтово-географічне районування.

Ґрунти ґрунтово-біокліматичних областей бореального поясу, їх морфологія, класифікація, особливості та господарське використання. Ґрунти суббореальних лісових областей, особливості ґрунтоутворення, морфологія, класифікація та господарське використання. Умови формування, морфологія, використання і класифікація сірих лісових ґрунтів. Чорноземи Лісостепу і Степу. Умови утворення, географія та характеристика чорноземів. Народногосподарське значення чорноземів, їх меліорація та охорона. Ґрунти сухих степів та напівпустель. Характеристика солонців та солончаків. Характеристика сіро-бурих ґрунтів пустель. Фактори ґрунтоутворення в

Україні. Агрогрунтове районування України. Генетично-виробнича характеристика ґрунтів Українського Полісся. Ґрунти Лісостепу. Ґрунти Степу. Ґрунти Карпат та Гірського Крим}. Господарське використання ґрунтів країни, заходи щодо їх збереження та підвищення родючості.

«ЗАГАЛЬНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБОЛОНКИ»

Будова географічної оболонки

Межі географічної оболонки: верхня та нижня, відмінності (за різними авторами). Основні етапи розвитку вчення про географічну оболонку, її закономірності. Праці В.В. Докучаєва, Л.С. Берга, А.О. Григор'єва, С.В. Калесника. Зони контактів. Складові географічної оболонки Геосфери та географічні компоненти.

Просторова організація географічної оболонки

Ландшафтна сфера та ландшафтні системи. Біостром Землі. Варіанти ландшафтної сфери та їх характеристика. Вплив орографічного фактору на структуру наземного варіанту. Поясно-зональні структури. Циркумконтинентальні та циркумокеанічні структури. Дислокаційний характер просторової структури.

Динаміка та еволюція географічної оболонки

Динаміка атмосфери та гідросфери. Біологічні та біохімічні процеси. Зональність та атональність як одна з найголовніших закономірностей географічної оболонки. Антропогенний етап розвитку географічної оболонки та перспективи її розвитку. Техносфера.

Методи досліджень географічної оболонки

Роль методології в науковому пізнанні. Рівні методологічного знання. Конкретно-науковий рівень методології науки. Проблеми вивчення географічної оболонки у шкільному курсі географії.

**Критерії
оцінювання знань студентів за результатами складання
вступного іспиту**

Оцінка за розши- реною шка- лою	Сума балів	Оцін- ка ECTS	Зміст критеріїв оцінки
1	2	3	4
Відмінно	180- 200	A	Вступник показує глибокі знання навчального матеріалу, правильно, повно та аргументовано розкриває всі питання, демонструє вміння самостійно аналізувати теоретичний матеріал, досконало володіє географічною номенклатурою та термінологією, викладає матеріал чітко і логічно
Дуже добре	160- 179	B	Вступник правильно, повно та аргументовано розкриває всі питання, демонструє вміння самостійно аналізувати теоретичний матеріал, досконало володіє географічною номенклатурою та термінологією, викладає матеріал чітко і логічно. Проте абітурієнт допускає деякі неточності або відповідає неповно, за умови, що принципові моменти питання розкриті правильно.
Добре	150- 159	C	Вступник у цілому розкрив суть питання, відповідає аргументовано і загалом правильно, володіє географічною номенклатурою та термінологією, застосовує знання з географії на практиці. Однак, відповіді містять певні неточності, допускає несуттєві помилки і не може чітко й повно відповісти на додаткові запитання за умови, що допущені помилки усуваються самим студентом, коли на них вказує екзаменатор.
Задовільно	120- 149	D	Вступник розкриває основний зміст питань частково, допускає певні помилки та неточності, які свідчать про його не повне розуміння географічних процесів та явищ, допускає помилки у географічній номенклатурі та термінології.

Дстатньо	100-119	E	Вступник не повністю розкриває основний зміст питань, допускає певні помилки та неточності, які свідчать про його не повне розуміння географічних процесів та явищ, слабо володіє географічно номенклатурою та термінологією.
Незадовільно	70-99	FX	Вступник не достатньо розкриває основний зміст питань, не в змозі їх аналізувати і послідовно і логічно викласти, допускає помилки та неточності, які свідчать про не розуміння ним географічних процесів та явищ, дуже слабо володіє географічною номенклатурою та термінологією.
Неприйнятно	1-69	F	Вступник не розкриває зміст питань з географії, не в змозі їх аналізувати і послідовно і логічно викласти, допускає помилки, які свідчать про не розуміння ним географічних процесів та явищ, не володіє географічною номенклатурою та термінологією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонов В.С. Короткий курс загальної метеорології. Чернівці: Рута, 2004. 336с.
2. Атлас Вчителя. ДНВП «Картографія», 2009. 452 карти
3. Багров В.М., Боков В.О., Черваньов І.Г. Землезнавство: Підручник. К.: Либідь, 2000. 464 с.
4. Барановська О.В. Фізична географія материків і океанів. Частина І. Світовий океан, Африка, Австралія, Океанія, Південна Америка: Навч. посібник. Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М.Гоголя, 2013. 306 с.
5. Барановська О.В. Фізична географія материків і океанів. Частина ІІ. Північна Америка та Євразія: Навч. посібник. Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М.Гоголя, 2018. 378 с
6. Вальчук-Оркуша О.М. Загальне землезнавство. Гідрологія Вінниця: Едельвейс, 2010.
7. Власова Т.В. Физическая география материков и океанов Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2005.
8. Воловик В.М. Загальне землезнавство Практикум. Навчальний посібник. Вінниця, 2001.
9. Воловик В.М. Ландшафтознавство. Курс лекцій. Вінниця, 2007.
10. Географічна енциклопедія України: В 3-х томах / Редкол. О.М. Маринич та ін. К.: Українська енциклопедія ім.М.П.Бажана, 1993.
11. Геологія з основами геоморфології: текст лекцій / Укладач: Є.О. Варивода. НУЦЗУ, 2017. 120 с.
12. Геоморфология Украинской ССР. - К.: Вища школа, 1990. - 285 с.
13. Герасимова М. И. География почв СССР. М.: Высшая школа, 1987. 223 с.
14. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія) навч. посіб. для студ. географічних спец. ВНЗ / А.В. Гудзевич. 2008.
15. Давиденко В.А. Ландшафтна екологія. Навч. посібник. К.: Лібра, 2007.
16. Денисик Г.І., Воловик В.М. Нариси з антропогенного. Вінниця: ГІПАНІС, 2003.
17. Денисик Г.І. Лісополе України. Вінниця: Тезис, 2001. 283 с.
18. Еремина В.А., Притула Т.Ю., Спрялин А.Н. Практикум по физической географии материков и океанов учеб. пособие для студентов вузов. М.: Гуманитар. Изд. центр ВЛАДОС, 2005.
19. Заставний Ф.Д. Географія України: у 2-х кн. Львів: Світ, 1994.
20. Карпов В. Г. Геологія з основами геоморфології (Сучасні геодинамічні процеси) : навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 108 с
21. Кисельова О.О. Метеорологія та основи кліматології: підручник для студ. Луганськ: Альма-матер, 2007. 148 с.

22. Коваленко Ю. Л. Метеорологія і кліматологія : конспект лекцій (для студентів 1 курсу денної та заочної форм навчання за спеціальностями 101 – Екологія та 183 – Технології захисту навколишнього середовища) Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 65 с.
23. Коротун І.М. Основи загального землезнавства. Рівне, РДТУ, 1999. 310с.
24. Коротун І.М. Прикладна геоморфологія. Рівне: ДРВП, 1996. 132 с.
25. Кузик С., Котик Л., Ванда І. Регіональна економічна і соціальна географія світу (розвинені країни) : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 148 с
26. Леонтьев О.К., Рычагов Г.И. Общая геоморфология. М.: Высшая школа, 1979. 287 с.
27. Летувнинкас А.И. Антропогенные геохимические аномалии и природная среда. Учебное пособие. Томск: Изд-во НТЛ, 2002.
28. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України : Підручник К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. 511 с
29. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Географія України: Пробний підруч. Для 8-9 кл. серед. Шк. К.: Зодіак-Еко, 1996.
30. Мащенко О.М. Геоморфологія. Ч.1. Рельєфоутворення: навч.посіб. для студ. спец. «Географія». Полтава: ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2015. 53 с.
31. Мильков Ф.Н. Общее землеведение. М.: Высшая школа, 1990. С. 65-85.
32. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран. Учебник (под.ред. Колесова В.П.) М. 2001, 2005.
33. Міллер Г.П., Петлін В.М., Мельник А.В. Ландшафтознавство: теорія і практика: Навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2002. 172 с.
34. Міхелі С.В. Фізична географія Євразії: Навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2019. 286 с.
35. Міхелі С.В. Фізична географія Північної Америки: Навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2019. 286 с
36. Олійник Я.Б., Федорищак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство. К.: Знання-Прес, 2003. 247 с.
37. Панас Р.М. Ґрунтознавство. Львів: «Новий світ – 2000», 2006 р.
38. Паранько І., Сіворонов А., Мамедов О. Геологія з основами геоморфології. Навчальний посібник. Кривий Ріг: Мінерал, 2008. 373 с.
39. Паранько І.С. Основи історичної геології. Навчальний посібник. Кривий Ріг: Видавничий центр КТУ, 2008. 149 с.
40. Решетченко С. І. Метеорологія та кліматологія : навчальний посібник. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 220 с.
41. Рудько Г.І., Адаменко О.М., Чепіжко О.В., Крочак М.Д. Геологія з основами геоморфології: підручник для студентів екологічних і

- географічних спеціальностей ВНЗ. Чернівці: Букрек, 2010.
42. Рудько Г.І., Адаменко О.М., Чепіжко О.В., Крочак М.Д. Геологія з основами геоморфології. Чернівці: Букрек, 2010. 400 с.
 43. Сивий М.Я., Свинко Й.М. Геологія: Підручник. К.: Либідь, 2003. 480 с.
 44. Сивий М.Я., Свинко Й.М. Геологія: Практикум: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2006. 248 с.
 45. Смішко Р.М. Геологія з основами геоморфології. Навч. посібн. Львів: видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 106 с.
 46. Сніжко С.І., Паламарчук Л.В., Затула В.І. Метеорологія : підручник для студ. К.: Київський університет, 2010. - 592 с.
 47. Федорищак Р.П. Загальне землезнавство: Навчальний посібник. К.: Вища школа, 1995. 223 с.
 48. Черваньов І.Г., Багров М.В., Боков В.О. Землезнавство: Підручник для університетів, К.:Либідь, 1998.
 49. Чернюк Г.В., Лихолат В.М. Метеорологія і кліматологія: навч. посіб. для географічних фак. вищих навч. закладів. Т.: Підручник і посібник, 2005. 112 с.
 50. Чорний І. Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства К.: Вища школа, 1995 240 с.
 51. Ющенко Ю.С. Загальна гідрологія : підручник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017.591 с.